

KUR'AN AÇISINDAN SEKR VE SAHV HALLERİ

Sekr and Sahv From The Point of View of Kuran

Doç. Dr. Osman KABAKÇILI*

ÖZET

Bu makalede sekr ve sahv kavramları Kur'an açısından değerlendirilmiştir. Makale "Sekr Kavramının Anlamı ve Dayandığı Ayetler" "Sahv Kavramının Anlamı ve Dayandığı Ayetler" şeklinde iki ana başlık altında değerlendirilir. Birinci başlık altında öncelikle sekr kavramı üzerinde durulmuştur. Sekr kavramının kulun Allah'ın yarattıkları karşısında kendinden geçmesi olduğu belirtilmiştir. Bu kavramın içki sebebiyle sarhoş olmakla ilgisinin olmadığı özellikle belirtilmiştir. Sekr kavramının kazandığı anlam derinlikleri açısından Kur'an'ın ilahi mesajına aykırı olmadığı belirtilmiştir. Hz. Musa peygamber gibi bazı peygamberlerin hallerinde sekr halinin görüldüğü üzerinde durulmuştur.

Sahv kavramı işlenirken bu kavramın kulun her an kendinde olması anlamını içerdiği belirtilmiştir. Bu bağlamda bu kavramın Allah'ın kulun üzerinde görmek istediği hale uygun bir hal olduğu belirtilmiştir. Hz. Peygamberin her zaman sahv halinde olduğu özellikle belirtilmiştir.

Sonuçta bu kavramların İslam'ın belirlediği sınırlar içinde anlaşıldığında bir sakıncasının olmadığı vurgulanmıştır. Ancak bu kavramlardan sekr kavramının gerçek sarhoşluk anlamında veya kulun kendinden geçip ne yaptığını bilmeyeceği bir hal olarak algılandığında bu kavramın Kur'an'ın vermek istediği mesaja uygun olmadığı özellikle belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sekr, Sahv, Kur'an, Tasavvuf

ABSTRACT

This article studies the concepts of sekr and sahv from the point of view of Kuran. The article is composed of two main chapters which called "The Meaning of the Concept of Sekr and the Verses that it Bases on" and "The Meaning of the Concept of Sahv and the Verses that it Bases on". The first chapter examines first of all the concept of sekr. The

* Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, (doktorosman@mynet.com)

chapter remarks that the meaning of the concept of sekr is a situation of ecstasy in the front of creation. This is different from the situation of inebriation and is not against the message of Kuran. The chapter also examines sekr situation of prophets like Moses.

In the second chapter the notion of sahv is defined as a man's situation of consciousness. In this context Allah wants to see His servants in the situation of sahv. Prophet Muhammad had always been in the situation of sahv, too.

As a conclusion the notion of sekr and sahv are nonprejudicial as long as they are discussed within the boundaries of Islam. But to perceive the concept of sekr as an inebriation or losing consciousness is not compatible with the message of Kuran.

Keywords: Sekr, Sahv, Kuran, Tasavvuf

Giriş

Sekr ve sahv kavramları tasavvuf açısından çok önemli kavramlardır. Bu kavramlar tasavvufta kullanıldığı gibi edebiyatta da çok sık dillendirilir. Dinsel bir içerik kazanan bu kavramların Kur'an açısından değerlendirilmesinin önemli olduğunu düşünerek böyle bir çalışmaya yöneldik. Çünkü dinsel içerikli kavramların gücünü Kur'an'dan alması onların anlam derinliklerine güç katar. Bu kavramlar Kur'an'da geçiyor mu? Bu kavramlara işaret eden ayetler var mı? Bu kavramlara işaret eden ayetler bu anlamları ne kadar desteklemektedir, gibi sorular konunun araştırılmasının önemini ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda önce sekr konusunu, sonra sahv konusunu değerlendireceğiz. Çünkü sekr halinden sahv haline doğru bir geçiş söz konusudur. Sekr ve sahv kavramlarının tasavvuftaki anlamlarını açıkladıktan sonra bu konuların tefsirlerde hangi ayetler altında incelendiğini tespit ederek konuyu ayrıntılarıyla değerlendireceğiz.

I- Sekr Kavramının Anlamı ve Dayandığı Ayetler

Sekr kelime olarak sarhoş olmak, içki içerek kendinden geçmek, mest olmak anlamına gelir.¹ Tasavvufta ise sekr kuvvetli bir varidin tesiri ile gaybet haline geçiştir.² Bazı müfessirler sekr ve sahv kavramlarını "**Sana içki ve kumarı sorarlar**"³ ayeti altında ele alıp değerlendirmektedir. Kuşeyri'ye göre şarap akılları gizleyen

1 İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükrim, Lisanu'l-Arab, b. Daru sadr, Beyrut, 1955, IV, 372; Firûzâbâdi, Muhammed b. Yakub, El-Kamusu'l-Muhit, Müessesetü'l-Arabiyye li't-Tibaati ve'n-Neşr, Beyrut trs. II, 52; İbnu'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed İbn Abdillâh, Mu'cemu Istilâhâtî's-Sufiyye, Kayseri Büyük Şehir yayınları, Kayseri 1997, s. 78.

2 Kuşeyri, Abdül-Kerim Hevazin, Risale, (çev. Süleyman Uludağ), Dergah Yay. İstanbul 1978, s. 201; Kelebâzi, Ebu Bekr Muhammed b. İshak, Et-Taarruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf, Ezher Fak. Yay. Kahire 1980, s.138, Sahv ve sekr hakkında bkz. Herevî, Ebû İsmail Abdullâh b. Muhammed Ensârî, Kitabu Menâzil's-Sâirin, Matbaatü Meahid el-İlmî, Kahire 1908, s. 97-98.

3 Bakara, 2/219.

şeydir ve şarap kendisi sebebiyle haram kılınmışken, sarhoşluk Peygamber'in hadisiyle⁴ haram kılınmıştır. Bundan dolayı gaflet yönünden sarhoş olan şarap içerek sarhoş olanın hak ettiği cezaya işaret yönünden müstahak olur. Şarap sebebiyle sarhoş olan namazdan men olduğu gibi gaflet sebebiyle sarhoş olan da vücûd halinin en açık şahitlerinden ve vuslattan engellenir.⁵

"Her nefis ölümü tadacaktır"⁶ ayeti de sekr açısından değerlendirilir. Bu bağlamda ölüm halindeki vecd hali sarhoş kavramı ile birleştirilerek yorumlanır. Kuşeyrî ölüm kâsesinin her canlının omuzuna konduğunu bunu gönül hoşluğu ile karşılayanın vecd sarhoşluğuna girdiğini, onu yüzünü ekşiterek yudumlayanın ise ret olunma çukuruna düştüğünü belirterek sekr halinin vecd yönüne dikkatleri çeker.⁷

Kur'an'da geçen "akıl sahipleri"⁸ ifadesi de akıllılık halinin zıddı olan sekr açısından değerlendirilir. Kuşeyrî ayeti "akılları gaflet sarhoşluğundan ayık olanlar" şeklinde açıkladıktan sonra bu durumda olanın emaresini şöyle belirtir: Gaflet sarhoşluğundan ayık olmanın emaresi kişinin görüşlerinin Hak'la olmasıdır. Bundan dolayı bir kimse Hak'tan Hakk'a baktığında görüşü doğru olur. Halktan Hakk'a baktığında akıl nimeti tersine olur. Böylece fikirleri şüpheye dönüşür.⁹

"Ey iman edenler sarhoş olduğunuz halde namaza yaklaşmayın"¹⁰ ayeti de sekr açısından yorumlanır. Bu ayetin tefsirinde sekr kavramı farklı yönleriyle açıklanır. Kuşeyrî'ye göre buradaki nehiy, sarhoş eden içeceklerden nehiydir, yoksa namazdan nehiy değildir. Yani, siz sarhoşken namaz vakti gelmesin. Sizi sarhoş eden şeyleri içmekten kaçınınız, zira eğer içerseniz sarhoş olursunuz, sonra da bu haliniz ile size namaz vakti gelirse namazınız kabul olmaz. Sarhoşluk aklın ve şuurun gitmesidir, bu durum olduğu halde Hakk'a yalvarış kabul olmaz. Namaz kılan Rabbine yalvarır. Bundan dolayı kulun kalbini Allah'tan engelleyen her şey işaret yönünden sekrin kapsamına girer. Sarhoşluğun en zoru kulu Allah'tan ayrılığa düşüren nefis sebebiyle olan sarhoşluktur. Zira şarap sebebiyle sarhoş olan eğer affedilmez ise varacağı yer ateştir. Nefsi sebebiyle sarhoş olanın hali ise hakikatten anında ayrılmasıdır. Tasavvuf ehlinin işaret ettiği sekr halinden namazı kılana kadar sahv haline geçenlerin buldukları makamdaki vakitleri korunmuştur. Bu konudaki emir ona hafifletilmiştir. Bu sebeple kula gereken şerî hükümleri yerine getirmektedir.¹¹

4 Buharî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, Sahi'u'l-Buharî, İstanbul 1979, Edeb, 80; Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. El-Hallac el-Kuşeyrî en-Nisaburî, Es-Sahih, Mısır 1955 Eşribeh, 73.

5 Kuşeyrî, Abdu'l-Kerim Hevazın, Letaifu'l-İşarat: Tefsiru Süfiyyu'l-Kâmil li'l-Kur'ani'l-Kerim, el-Heyetü'l-Misriyyetü'l-Amme, Kahire 1981, I, 176.

6 Âli İmran, 3/185. ﴿

7 Kuşeyrî, a.g.e, I, 302.

8 Âli İmran, 3/19. ﴿لَيْسَ بِهَا لَكُمْ مِنْهَا لَأَنْتُمْ لَهَا كَاهِنٌ وَآيَاتُ الْكُفْرَانِ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾

9 Kuşeyrî, a.g.e, I, 304.

10 Nisa, 4/4. ﴿

11 Kuşeyrî, a.g.e, I, 335.

Sekr konusu şarap ve kumar gibi şeylerden kaçınılmasını belirten Maide suresi 90. ayetin¹² tefsirinde de ele alınmaktadır. Kuşeyrî'ye göre gaflet şarabından içenin sarhoşluğu şarabın sarhoşluğundan daha zordur. Zira gaflet şarabı hakikatten uzaklaşmayı gerektirir. Dünya şarabından sarhoş olan namazdan engellendiği gibi gaflet şarabından sarhoş olan da muvâsalattan engellenmiştir. Şaraptan sarhoş olana had cezası gerektiği gibi gafletten sarhoş olana da had cezası gerekir. Ama onun cezası havf kırbacıyla uygulanır. Sarhoş olana ayılana kadar had cezası uygulanmadığı gibi gâfile de gafletini sona erdirmedikçe nasihat etki etmez. Sarhoşluk bütün büyük günahların anahtarı olduğu gibi gaflet de bütün zellenin aslı, zilletin sebebi ve Allah'tan perdelenme ve uzaklaşmanın başlangıcıdır.¹³

Alusî, sekr halinin sebebini sevgi ve aşka bağlar bu bağlamda **“Eğer Allah'ı seviyorsanız bana tabi olunuz”**¹⁴ ayetinin tefsirinde sevgi ve aşk konusunu açıklar. En son olarak ise sekr halinde olanların hayranlık içinde olmalarını belirtir. Bu sevgiyi havassu-l havasların sevgisinden sayar ve ilahi cezbeden neşet ettiğini belirtir.¹⁵

Kıyametin dehşetiyle insanların sarhoş gibi olmalarını belirten Hac suresi 2. ayet¹⁶ kişiyi sekr haline sokan şeyler açısından değerlendirilir. Kuşeyrî'ye göre, insanlar o gün sarhoştur. Fakat bu sarhoşluğu gerektiren şeyler farklıdır. Bazısını kendilerine isabet eden korku, bazısını ise visalde mahv olma sarhoş etmiştir. Bu sebeple kıyamet gününde insanların sarhoşlukları farklı farklıdır. Bazısının sarhoşluğu şarap içmekten bazısının ki ise sevgiden kaynaklanır. Aralarında ne çok fark vardır. Biri gaflet ehlinin sarhoşluğu diğeri vuslat ehlinin sarhoşluğudur.¹⁷ İşte tasavvuf ehlinin kastettiği sarhoşluk bu ayetin anlam derinliği içinde hissedilen kişinin kendinden geçme halidir.

Ancak sekr halindeki kişinin görevlerini ihmal edecek bir hal alması uygun değildir. Bu sebeple sekr halinin verdiği o derin psişik halden çıkılıp görevlerin yerine getirilmesinin kulun bulunduğu hale zarar vermeyeceği belirtilmektedir. Bu halden iki şekilde çıkış söz konusudur. 1- Bu halden çıkılmaya ruhsat verilmiş olmasıdır. Bu ruhsata zorda kalındığı zaman ölü etinin yenilmesine izin veren Nahl sûresi 115. ayetin¹⁸ yorumundan ulaşılmaktadır. Zaruret anında haram

12 Maide, 5/90

13 Kuşeyrî, a.g.e, I, 446.

14 Âli İmran 3/31 قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

15 Alusî, Muhammed Şükrü el-Bağdadi, Rûhu'l-Meanî, fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-Seb'i'l-Mesâni, Beyrut, 1415, II, 137.

16 Hac, 22/15 مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الْمَلْتِ وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَىٰ سَلَمَةٍ مَا تَمَّ لِيَقْطَعَ فَلْيَبْطِئْ هَلْ يَدْعُونَكَ مِنْ بَعِيدٍ مَ يَبْطِئُ

17 Kuşeyrî, a.g.e, II, 529. (Sülemî Cafer'den bunun Allah'ın hakimiyetini müşahade sonucunda sükûna ermeleri şeklinde olduğunu nakleder.. Sülemî, Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin b. Musa el-Ezdî, Hakâiku't-Tefsir, Bursa Eski Eserler Kütüphanesi, Ulu Cami, no 268, varak 16.)

18

kılanın yenilmesine şeriatla izin verildiği gibi hakikatin galebesi altında mahv olmuş olanın da farzları eda edecek kadar sahv haline dönmesi gerekir.¹⁹

2- Kulu Allah'ın sahv haline döndürmesidir: Zekat verilecek kimseleri açıklayan Tevbe sûresi 60. ayetin²⁰ yorumunda fukara kavramından hareketle tasavvuf ehlinin farz ibadetlerinin edası için temyiz haline dönmeleri gerektiği belirtilir. Kuşeyri'ye göre gerçek fakiri ne onu gölgeleyen sema ne de yer meşgul etmez. O Allah ile beraber, Allah içindir. Allah onu ibadet zamanlarında temyiz haline döndürür. Bu vakitlerin dışında o gördüklerinden kendini engellemiş olarak Rabb'iyile durur.²¹

Kişinin yaşadığı sekr ve sahv hallerinin dengede olması bu hallerin yaşanmasında kulu olumsuz etkilememesi için önemlidir. Bu bağlamda bu konuyu inceleyen bazı müfessirler hallerdeki denge hallerine de işaret ederler.

Gecenin gündüzden gündüzün geceden çıkarılmasından bahseden Fatır suresi 13. Ayet haller arasındaki denge açısından değerlendirilir.²²

Allah'ın emaneti dağlara arz etmesini ve onların emaneti taşımaktan kaçınmasından bahseden Ahzab sûresi 72. ayetin tefsirinde sahv ve sekr halinin dengede olmasından bahsedilir. Bu hallerin birinin diğerine galip gelmemesi üzerinde durulur.²³ Bu ayette bir yönüyle sekr ve sahv halinin özelliklerini yansıtan Allah'ın sonsuz gücünün alametleri olan dağlar dikkat çekmekte diğer yönden dağların bir denge unsuru olması vurgulanmaktadır. Bu iki bağlamdan hareket ile zahir ve batın arasında denge kurulmasının önemi vurgulanırken, batındaki haller arasındaki denge de vurgulanır.

Alusî, Yunus suresi 22. ayetin²⁴ tefsirinde kulun sekr halinden sahv haline dönüşüne değinir. Sekr hali için Hallacı Mansur'un halini örnek verir.²⁵

Alusî Ashab-ı Kehf'in ayılmalarından bahseden Kehf suresi 22. ayette²⁶ sekr halinden sahv haline geçişe işaret olduğunu belirtir.²⁷

Kulun Allah aşkı ile girmiş olduğu sekr halinde kalması tasavvufi haller açısından çok makbul değildir. Bu sebeple kul bu halden kurtulup sahv haline

19 Kuşeyri, a.g.e, II, 325.

20

21 Kuşeyri, a.g.e, II, 38.

22 İbn Acibe, Ebu Abbas Ahmed b. Muhammed, el-Bahru'l-Medid fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid, Kahire, 1419, IV, 527.

23 İbn Acibe, a.g.e, IV, 469.

24 حَتَّىٰ إِكْتُمْتُمْ فِي الْمُلْكِ وَخَرَيْتُمْ بِرِجْحِ طَبِيبٍ وَفَرَسٌ رَايَ حَلْفَهُ يَاجِجٌ وَطِفْطٌ وَ هَلْهُم لَمْ يَخْرُجُوا مِنْ كَلِّ مَآءٍ وَطِفْطٌ وَأَتَتْهُمْ أُحْجِرٌ بِحَمْدِ دَعَا لَهُ غَلْظِينَ لَهُ الْمَرْجُ

25 Alusî, a.g.e, VI, 115.

26 سَيَقُولُ نَوْآلَهُ رَاقِبُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُ نَوْ حَمْسَةٌ سَدَسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمٌ بِالْمَغْتِيبِ وَيَقُولُ نَوْ سَبْعَةٌ وَرَاقِبُهُمْ كَلْبُهُمْ قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ بِعَدَّتِهِمْ مَ يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تَمْرًا فِيهِمْ إِلَّا مَرَا ظَهْرٌ وَلَا تَسْتَقْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا

27 Alusî, a.g.e, VIII, 246.

geçmelidir. Tasavvufi hallerde önemli olan kulun bilinçli davranışlar sergilediği halde Allah'ın her yönden sonsuzluğunu idrak ederek her an O'nu gönlünde hissetmesidir.

II- Sahv Kavramının Anlamı ve Dayandığı Ayetler

Sahv ayılmak, ayıklık hali, şuur ve idrak haline dönmek anlamına gelir.²⁸ Tasavvufta, sahv, gaybet halinin nihayete ermesinden sonra his ve şuur haline dönüşür.²⁹

İşari tefsirlerde sahv hali Kur'an kıssalarında değinilen peygamber ve örnek şahsiyetlerin hallerinden esinlenilerek değerlendirilir. Bu bağlamda sahv hali kulun Allah'ın kendisini tanıttırmasının verdiği huzur ile Allah'ın birliğine işaret eden delilleri müşahededir. Kuşeyrî sekr ve sahv açısından Hz. İbrahim hakkında şu açıklamayı yapar: "Allah ona inayetiyle lütufta bulundu ve hidayetiyle kendini açtı. Hiç şüphe kalmayacak şekilde tevhidin delillerini ona gösterdi. Hz İbrahim caiz görme bulutundan ayılınca sırrı yükseldi ve "ben gelip geçici olanları sevmem" sözünü bütün ağıyarı nefyederek ve hepsinden uzaklaşarak söyledi."³⁰ İbn Acibe Hz. İbrahim'in müşriklerle olan mücadelesini anlatan Âli İmran süresi 65-68. ayetlerin³¹ tefsirinde sahv haline ulaşmanın yollarını açıklar. Ona göre Hz peygamberin sünnetine uyarak, razı olunan ahlaki güzellikler edinilerek, dünya ve ahiret hakkında zühd sahibi olunarak, her ikisiyle ilgili isteklerden soyutlanıp, kalpten gaflet örtüleri kalktığında kulun kalbinde Allah'ın tevhit nurları parlar. Böylece peygamberlere ait edebe ulaşıp, tevhit denizine atıldıktan sonra sahv ve tekmil makamına varılır.³²

İbn Acibe Allah'ın dininden dönenlerin yerine kendisini seven, Allah yolunda mücadele eden, kınayanın kınamasına aldırmanın başka toplumlara getireceğini belirten Maide suresi 54-56. Ayetlerin³³ tefsirinde Allah sevgisinden hareketle sahv haline ulaşırken geçilen halleri açıklar.³⁴

Hz. Musa'nın Allah'ı görmeyi istemesi sekr halinin eseridir. Çünkü o sahv haline gelince bu davranışından dolayı tövbe etmiştir.³⁵

28 İbn Manzur, a.g.e, XIV, 452; Firuzâbâdi, a.g.e, IV, 353; İbn Arabî, a.g.e, s. 78.

29 Kuşeyrî Risale, s. 201; Kelebâzi, a.g.e, 138, Sahv ve sekr hakkında bkz. Herevî, Ebû İsmail Abdullah b. Muhammed Ensârî, Kitabu Menâzil's-Sâirin, Matbaatü Meahid el-İlmi, Kahire 1908. a.g.e, s. 97-98.

30 Kuşeyrî, a.g.e, I, 484.

31 Âli İmran, 3/65-68. وَأَهْلَ لَيْكِبِ سَابِ لَمْ نَحْجُجْ نُو بِي إِتْرَهْمِ وَمَ أَنْزَلْتِ لَمْزَرًا وَلَا جُرَاجَ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ (65) مِمَّا أَتَيْتُمْ هَؤُلَاءِ مِنْ حَرْثِكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (66) كَانُوا إِتْرَهْمِ بِهِنَّ هُوَ وَلَا تَصْنَعُوا لَكُنَا حَرْثًا مَطْلُوعًا وَمَا كَانُوا مِنْ لَمْشَرِكِينَ (67) إِنْ أُولَى أَسْرِيَا يَأْتِرَهْمَ لِلدَّرِ تَبَعُوا وَهَذَا كَيْفُ الدَّرِ عِنْدَ طَائِلَةِ وَإِلَى الْمُؤْمِنِينَ

32 İbn Acibe, I, 366.

33 Maide, 5/54-56. وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (66) كَانُوا إِتْرَهْمِ بِهِنَّ هُوَ وَلَا تَصْنَعُوا لَكُنَا حَرْثًا مَطْلُوعًا وَمَا كَانُوا مِنْ لَمْشَرِكِينَ (67) إِنْ أُولَى أَسْرِيَا يَأْتِرَهْمَ لِلدَّرِ تَبَعُوا وَهَذَا كَيْفُ الدَّرِ عِنْدَ طَائِلَةِ وَإِلَى الْمُؤْمِنِينَ

34 İbn Acibe, a.g.e, II, 53.

35 Bkz. Kuşeyrî, a.g.e, I, 567.

Hız. Musa'nın kardeşi Harun'u kendisine yardımcı olarak istemesini ve onun fasih konuşmasını belirten Kasas suresi 34-35. ayetler³⁶ sahv açısından değerlendirilir. Böylece fasih konuşmanın sahv halinin özelliklerinden olduğuna işaret edilir. Hız. Peygamberin insanların en fasih konuşanlarının olması onun daima sahv halinde bulunduğuna işaret kabul edilir.³⁷

“Rabbinin varlığının büyük delillerini gördü”³⁸ ayeti Hız. Peygamber'in devamlı sahv halinde bulunmasına işaret eder. Çünkü Hız. Peygamber Rabbine ulaşması halinde sahv halini devam ettirmiştir.³⁹ Ancak onun bu halini devam ettirmesi onu Allah'ın koruması ile ilgilidir.

Ashab-ı Kehf'in hallerini de sahv hali açısından değerlendirmek mümkündür. Kuşeyrî Ashab-ı Kehf'in durumunu açıklayan **“iki taraftan hangisinin bekledikleri sonucu iyi hesaplamış olduğunu belirtmek için onları uyandırdı”**⁴⁰ ayetini sahv açısından şöyle yorumlar: Yani onları sahv haline ve temyiz vasıflarına döndürdük ve onları cem vasfında durdurmamız ile şahitlerinden sildikten sonra fark şahitleri ile durdurduk.⁴¹

İbn Acibe Allah'ın huzurunda kendinden geçen meleklerden bahseden Sebe suresi 23. ayetin⁴² tefsirinde Cebrail'in vasfının sahv hali olduğunu açıklar.⁴³

Kuşeyrî, “Bakara suresi 81. ayeti⁴⁴ sahv açısından şöyle yorumlar: Ayette geçen “hatanın kuşattığı kimse” tabiri ile kâfir olan kast olunur. Fakat bu ifade ile devamlı olarak yardım isteme ile kalbi sükûn bulan kimseye de işaret edilir. Hakikat ehli sahv hallerinde sac üzerindeki tane gibidirler. Bu ayette kendisini kurtarması için vesile edindiği ve kendileriyle Allah'a yaklaşacağını zannettiği itaatine güvenenin bu itaatler ile sükûn bulmaktan uzaklaşmasına işaret vardır.⁴⁵ Bu ayet sahv halinde bulunan kulun ibadetlerine güvenmesi gafletinden kurtulmasını vurgulamaktadır.

Allah'ın hiçbir şeye muhtaç olmadığını duymak mahv halini, rahmetini duymak ise sahv halini gerektirir.⁴⁶

وَأَجْرٌ يُؤْتِيهِم مِّنْ رَبِّكَ يُؤْتِيهِم مِّمَّا فِي سُرَّتِّهَا بِغَيْرِ أَعْيُنٍ مُّشَاهِدَةٍ قُلُوبُهُمْ حِزْبًا تُجَاهِلُونَ 34 وَأَلَمْ نَجْعَلِ لَهُكَ عَيْنًا وَنَحْنُ نَعْلَمُ سِرَّهُ

37 İbn Acibe, a.g.e, IV, 250.

38 Necm, 53/18

39 Kuşeyrî, a.g.e, III, 484.

40 Kehf, 18/12

41 Kuşeyrî, a.g.e, II, 380.

42 وَلَا تَتَّبِعْهُ سَلْطَةً عَلَيْهِ عَثِدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَدْرَكَهُ حَتَّىٰ إِذَا فَرَغَ عَن قَوْلِهِمْ ذُلًّا طَرَفًا لَّيْسَ لَكَ خَلْقٌ وَمَنْ لَّهُ لَكِبٌ كَبِيرٌ

43 İbn Acibe, a.g.e, IV, 491

44

45 Kuşeyrî, a.g.e, I, 102.

46 Kuşeyrî, a.g.e, I, 504.

Cennette içenlere zevk veren şarap ırmaklarından bahseden Muhammed suresi 15. ayet de sahv ve sekr açısından yorumlanmaktadır. Bu ayetin işari yorumuna göre evliyalar için bu gün vefa, safa, vela, ve lika içecekleri vardır. Ancak bu içeceklerin her biri için bir amel gerekir. Bu amel sahibi de sahv ya da sekr halindedir. Bunlardan vefa şarabını içen gaybet halindedir ve sevdiklerinden hiç birine bakmaz. Safa şarabını içen her türlü şüpheden kurtulur ve ahdinde bulanıklık yoktur. Bütün vakitlerinde nefsinden arınmış ve isteklerinden soyutlanmış durumdadır. Onu dünya ve ahiret meşgul etmez. Vela şarabını içen ne gece ne gündüz sırrından bir an ayrılmaz. Lika şarabını içen devamlı olarak Allah'ın bekası ile ünsiyet bulur, O'nun nimetlerinden başka bir şey istemez. Çünkü o Allah'ın yüceliğinin gücü altında mahv olmuş durumdadır.⁴⁷

Fatır süresi 15. Ayette fukara kavramından hareket edilerek sahv halinin özellikleri açıklanmaktadır. Kulun Allah'a muhtaç olması aşk kavramı ile birleştirilerek âşık olanın maşukuna büyük bir iştiağ ile muhtaç olduğu belirtilir. Allah'ın ebedi ve ezeli sıfatlarını bilen bütün fani şeylerden geçerek Allah'a tam bir iştiağ içinde arzu duyar. İnsan fitratı gereği mıknaşın demiri çekmesi gibi ezelden beri Allah'a doğru çekilmektedir. Sekr hali ise Allah'ın birliğine işaret eden delillere dalıp kalma halidir. Bu hal bir yönüyle kul için bir perdelenmedir.⁴⁸

Kıyame suresindeki **“O gün yüzler parlar”**⁴⁹ ayeti kıyamet gününde Allah'ı müşahade eden kulların sahv halinde olduğuna işaret eder. Çünkü onlar hayret ve dehşet içinde değillerdir.⁵⁰ Buradan hareket ile sahv halinde bulunan kulun sükûn halinde olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür.

Alusî Hz. İbrahim'in kuşları dağlara bırakmasından bahseden Bakara suresi 260. ayetin tefsirinde dağlar kavramından hareket ederek sekr ve sahv halini ruhun halleri arasında sayar. Ruhun nurun nuru, izzetin izzeti, kudsiyetin kudsiliği gibi vasıfları giyerek sekr halinde rahatlayan, sahv halinde huzura eren bir hal alması gerektiğine işaret eder. Allah'ın tecellilerini anlayan ve Allah'ın kendini ona açmasına âşık bir hal almasından bahseder.⁵¹

Alusî sahv halini Âli İmran suresi 17. ayetin⁵² yorumunda “bağışlanma dilerler” kavramını açıklarken Allah'ın dünya semasına nüzulü anında sahv halinde daha önceki bütün hallerden bağışlanmayı isteme olarak değerlendirir. “Bağışlanmayı isteyen yok mu? Bağışlayayım.”⁵³ kutsî hadisini zikreder.⁵⁴

47 Kuşeyrî, a.g.e, III, 408.

48 İbn Acibe, a.g.e, IV, 530.

49 Kıyame, 75/22. **وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَلَّيَةٌ**

50 İbn Acibe, a.g.e, VII, 192.

51 Alusî, a.g.e, II, 30.

52 **هَلْ يَرَىٰ وَ هَلْ يَرَىٰ وَ هَلْ يَرَىٰ وَ هَلْ يَرَىٰ وَ هَلْ يَرَىٰ وَ هَلْ يَرَىٰ وَ هَلْ يَرَىٰ وَ هَلْ يَرَىٰ**

53 Müslim, Salatü'l-Müsafirin ve Kasruhe , 24.

54 Alusî, a.g.e, II, 101.

Âli İmran suresi 41. ayette⁵⁵ geçen akşam ve seher vakitleri sahv ve mahv vakti olarak değerlendirilir.⁵⁶ Bursevî duha vaktini sekr ehlinin övülmüş makamları müşahedenin mahmurluğundan sahv vaktine geçiş vakti olarak, akşam vaktini ise namaz kılanların münacata yöneldikleri ve ihtiyaçlarını arz ettikleri vakit olarak belirtir.⁵⁷

Alusî, Allah'ın Hz. Peygamberin ve müminlerin üzerine sükûnet indirmesinden bahseden Tevbe suresi 26. ayeti⁵⁸ delil getirerek sahv halinde olmanın etkisinden bahseder.⁵⁹

Alusî İsra suresi 85. ayetin⁶⁰ tefsirinde nefsin mertebelerini sayarken önce aşağı mertebeleri belirttiikten sonra nefsin terakki mertebelerini belirtir. O nefsin belli riyazetlerden sonra ruh haline dönüşmesinden bahseder. Nefsin ruh haline dönüştüğü hal terakki etmeye başladığı hallerdir. Nefis tüm bağlarından kurtulduktan sonra sahv haline ulaşır. Eğer kul mahv halinde kalırsa Hak ile tüm varlıklardan perdelenmiş olur. Sadece Hakkı görür. Bu makamın bir adım ilerisi kulun sahv haline gelmesidir ki kul Hak ile beraber yaratılanları da görür. Bu halde kul her şeyde Hakkı müşahade eder. Her şeyde hakkı görür.⁶¹

Alusî, Hıcr suresi 24. ayetin⁶² tefsirinde "müstakdimin" kavramını açıklarken sahv ehlinin özelliklerini çağrıldıkları zaman itaate koşanlar şeklinde açıklar.⁶³

İfk hadisesini anlatan Nur suresi 16-20. ayetlerinin⁶⁴ yorumunda Hz. Aişe'nin zor şartlarda sadece Allah'a yönelmesi sahv hali açısından değerlendirilir.⁶⁵

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı gibi sahv hali kulun şuurunu her halükârda koruyarak Allah'ın yönlendirmesini de gönlünde hissetme halidir.

Sonuç

Tasavvufi kavramlar açısından önemli olan sekr ve sahv kavramları tasavvuftaki anlamı ile Kur'an'da geçmez. Ancak bu kavramların tarihi süreç içinde kazandıkları anlam derinliklerinin bazı yönleri Kur'an'ın vurguladığı konuların içinden

55 قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَةُكَ أَنْ تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا زَبْرًا وَادُّخْرًا وَمَنْ رَبَّنَا مِثْلَ خَالٍ ۚ

56 Alusî, a.g.e, II, 144.

57 Bursevî, İsmail Hakkı, Ruhul-Beyan, Beyrut trs. VIII, 14.

58 قَدْ أَتَىٰ اللَّهُ سَاءَ لِحْظَةٍ ۗ أَلَّا يَكْفُرُوا بِالْحَقِّ ۗ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِآيَاتِنَا ۗ إِنَّ لَكُمْ لَعَذَابًا ۗ وَجَاءَتْ سَاحِلَ الْمَدِينَةِ بَنَاتٌ غَابِرَاتٌ يَرْجُونَ الْخَيْلَ ۚ فَأَخْتَبَأْنَ فِي الْبُيُوتِ ۚ فَأَخْرَجَهُنَّ اللَّهُ عَلَيْهُنَّ بِرِجَالٍ مَعْرُوفِينَ ۚ فَذَكَرْنَ مَا كُنَّ يَكْتُمْنَ ۚ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كُنَّ يَكْتُمْنَ ۚ

59 Alusî, a.g.e, V, 295.

60 وَيَسْتَأْذِنُكَ عَنْ رُوحِ قَلْبِ رُوحِ مِنْ أَمْرِ رَبِّ ۚ وَهُوَ مِنْ لَعَلِّمِ الْآدَاءِ ۚ

61 Alusî, VIII, 151.

62 وَقَدْ عَلِمْنَا لَمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَقَدْ عَلِمْنَا لَمُسْتَأْذِنِينَ (42)

63 Alusî, a.g.e, VII, 298.

64 وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ فَانْتَبِهتُمْ ۖ فَكُنْتُمْ لَكُمُ الْوَيْلُ ۚ لَوْلَا أَنَّ تَكَلَّمْتُمْ حَتَّىٰ سُلِّحْتُمْ هَذَا سُلْحَانًا لَقَدْ نَظَرْتُمْ فِي ظُهُورِكُمْ ۚ لَوْلَا أَن تَعْبُدُوا لِمَا كُفِّرَتْ بِنُورِهِ ۚ لَآتَيْنَكُم بِآيَاتِنَا وَلَكِن لَّعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ (17) يُؤْتِيكَ اللَّهُ مِمَّا كُنتُم تَأْتُونَ ۚ وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ فَانْتَبِهتُمْ ۖ فَكُنْتُمْ لَكُمُ الْوَيْلُ ۚ لَوْلَا أَنَّ تَكَلَّمْتُمْ حَتَّىٰ سُلِّحْتُمْ هَذَا سُلْحَانًا لَقَدْ نَظَرْتُمْ فِي ظُهُورِكُمْ ۚ لَوْلَا أَن تَعْبُدُوا لِمَا كُفِّرَتْ بِنُورِهِ ۚ لَآتَيْنَكُم بِآيَاتِنَا وَلَكِن لَّعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ (18) لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ فَانْتَبِهتُمْ ۖ فَكُنْتُمْ لَكُمُ الْوَيْلُ ۚ لَوْلَا أَنَّ تَكَلَّمْتُمْ حَتَّىٰ سُلِّحْتُمْ هَذَا سُلْحَانًا لَقَدْ نَظَرْتُمْ فِي ظُهُورِكُمْ ۚ لَوْلَا أَن تَعْبُدُوا لِمَا كُفِّرَتْ بِنُورِهِ ۚ لَآتَيْنَكُم بِآيَاتِنَا وَلَكِن لَّعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ (19) لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ فَانْتَبِهتُمْ ۖ فَكُنْتُمْ لَكُمُ الْوَيْلُ ۚ لَوْلَا أَنَّ تَكَلَّمْتُمْ حَتَّىٰ سُلِّحْتُمْ هَذَا سُلْحَانًا لَقَدْ نَظَرْتُمْ فِي ظُهُورِكُمْ ۚ لَوْلَا أَن تَعْبُدُوا لِمَا كُفِّرَتْ بِنُورِهِ ۚ لَآتَيْنَكُم بِآيَاتِنَا وَلَكِن لَّعَلَّكُمْ تَعْلَمُونَ (20)

65 Bursevî, a.g.e, VI, 129.

süzülerek çıkarılmaktadır. Bu bağlamda dinin özüne ve Kur'an'ın ifadelerinin zahirine muhalif düşmeyen yönleriyle bu kavramları yukarıda değerlendirdiğimiz çerçevede içinde Kur'an ayetlerinin ışığı altında değerlendirmek mümkündür.

Özellikle sekr kavramı kulun Allah'ın yarattığı varlıklar hakkında hayranlığın ifadesi olarak kulun kendinden geçip coşması anlamında Kur'an'ın zahirine mugayir değildir. Ancak bu kavram kulun her şeyden kopup bir konuya takılması anlamında ise ki böyle bir yaklaşım olabilir. Bu Kur'an'ın tasvip edeceği bir hal değildir.

Sahv hali ise Kur'an'ın zahiri ile tamamen örtüşen bir haldir. Bu sebeple kulun her an Allah'ı gönlünde hissetmesi zaten Kur'an'ın da müminlerin üzerinde meydana getirmeyi hedeflediği bir haldir.

Kaynakça

- Alusî, Muhammed Şükrü el-Bağdadî, Rûhu'l-Meanî, fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azim ve's-Seb'ül-Mesânî, Beyrut, 1415.
- Buharî, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, Sahiü'l-Buharî, İstanbul 1979.
- Bursevî, İsmail Hakki, Ruhü'l-Beyan, Beyrut trs.
- Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Yakub, el-Kamusu'l-Muhit, Müessesetü'l-Arabiyye li't-Tibaati ve'n-Neşr, Beyrut trs.
- Herevî, Ebû İsmail Abdullah b. Muhammed Ensârî, Kitabu Menâzil's-Sâirin, Matbaatü Meahid el-İlmî, Kahire 1908.
- İbn Acibe, Ebu Abbas Ahmed b. Muhammed, el-Bahru'l-Medid fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Mecid, Kahire, 1419.
- İbnu'l-Arabî, Ebû Bekr Muhammed İbn Abdillâh, Mu'cemu Istilahâtî's-Sufiyye, Kayseri Büyük Şehir yayınları, Kayseri 1997.
- İbn Manzur, İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b. Mükrim, Lisani'l-Arab, b. Daru sadr, Beyrut 1955.
- Kelebâzî, Ebu Bekr Muhammed b. İshak, Et-Taarruf li Mezhebi Ehli't-Tasavvuf, Ezher Fak. Yay. Kahire 1980.
- Kuşeyrî, Abdu'l-Kerim Hevazın, Letaifu'l-İşarat: Tefsiru Sûfiyyu'l-Kâmil li'l-Kur'ani'l-Kerim, el-Heyetü'l-Misriyyetü'l-Amme, Kahire 1981.
- Risale, (çev. Süleyman Uludağ), Dergah Yay. İstanbul 1978.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. El-Hallac el-Kuşeyrî en-Nisaburî, Es-Sahih, Mısır 1955.
- Sülemî, Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin b. Musa el-Ezdi, Hakâiku't-Tefsir, Bursa Eski Eserler Kütüphanesi, Ulu Cami, no 268.